

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนิสิต กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน กับความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา

The Relationships between student's Factors on instructional process, supporting factors and happiness of student Nurses in University of Phayao

ศิริพร แสงศรีจันทร์^{1*}, พยาม การดี¹, กัญญา นันตะแก้ว¹ และ รัตนา ทาสิต²

Siriporn Sangsrijan^{1*}, Phayam Karndee¹, Kanya Nantakaew¹ and Rattana Tasit²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนิสิต กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน กับความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา กลุ่มตัวอย่าง คือนิสิตพยาบาล ชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จำนวน 174 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถามกระบวนการเรียนการสอน 2) แบบประเมินปัจจัยเกื้อหนุน และ 3) แบบสอบถามดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสมบูรณ์ใหม่ ปี พ.ศ.2550 ค่าความความเที่ยงของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคได้เท่ากับ 0.80, 0.93 และ 0.92 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และสถิติ Eta

ผลการวิจัยพบว่า นิสิตพยาบาลส่วนใหญ่มีระดับความสุขมากกว่าคนปกติ การจัดปัจจัยเกื้อหนุนของคณะสำหรับนิสิตอยู่ในระดับมาก กระบวนการจัดการเรียนการสอนเหมาะสมดี ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กระบวนการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขของนิสิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (Eta = 0.787, $r = 0.372$, $r = 0.330$ p -value < 0.001 ตามลำดับ)

นอกจากนั้นการวิจัยยังพบว่า ข้อเสนอแนะแม้ว่านิสิตจะมีความสุขมาก แต่นิสิตยังต้องการให้คณาจารย์ปรับการจัดการเรียนรู้สภาพความเป็นจริงนอกห้องเรียนเพิ่มขึ้น เน้นอภิปรายกลุ่มในชั้นเรียนและใช้สื่อการสอนหลายรูปแบบ

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนการสอน, ปัจจัยเกื้อหนุน, ความสุขของนิสิตพยาบาล

^{1*} คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

² นักวิชาการเงินและบัญชี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา

^{1*} School of Nursing, University of Phayao, Phayao Province 56000

² Finance and Accounting Analyst, School of Nursing, University of Phayao, Phayao Province 56000

* Email: sangsrijan.nid@gmail.com

Received: 21 February 2012; Accepted: 16 August 2013

Abstract

The purpose of this study was to describe happiness of student nurses and to determine the relationships between students' factors, Instructional process, supporting factors and happiness of student nurses. 174 student nurses were recruited by purposive sampling. Data were collected by questionnaires: 1) Instructional process questionnaires, 2) Supporting factors 3) Thai mental health indicator (TMHI). The reliability of questionnaires was 0.80, 0.93 and 0.92. Data were analyzed by percentage, mean, standard deviation, Pearson's product moment correlation and Eta correlation.

Results found that most of student nurses were happy, receive high level of instructional process and high supporting factors. High correlation between learning achievement, Instructional process, support factors and happiness were significant ($\eta^2 = 0.787$, $r = 0.372$, $r = 0.330$; p -value < 0.001).

These finding suggest that instructors should develop an intervention program encourage instructional process with happiness; off class learning, participatory learning and using various media.

Key words: Instruction Process, Supporting Factors, Happiness of Student Nurse

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้ผู้ใช้บริการมีทางเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมากขึ้นในทุกสาขาอาชีพ ส่งผลให้ทุกองค์กรมีการแข่งขันมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการรวมถึงองค์กรด้านการ ศึกษา ซึ่งต้องมีการจัดการศึกษาเพื่อให้สามารถสนองความต้องการของผู้เรียนและพัฒนาผู้เรียน จึงได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ และมีการจัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้มีหลักประกันที่ชัดเจนในคุณภาพของบัณฑิตระดับอุดมศึกษา อีกทั้งเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้แต่ละสถาบันมีการพัฒนาคุณภาพที่สูงขึ้นจนเกิดคุณลักษณะของบัณฑิตไทยที่พึงประสงค์ คือ การเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข [1] ซึ่งความสุข คือ สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึง ความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้อารมณ์ดีและสิ่งแวดล้อมที่

เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหากผู้เรียนเกิดความสุขกับการเรียนรู้แล้วนั้น ย่อมดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักยภาพและทำประโยชน์ให้สังคมได้อย่างสูงสุดจากสาขาอาชีพที่ได้เรียนมา

การเรียนหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตเป็นการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรด้านพยาบาล ซึ่งเป็นวิชาชีพที่มีความเฉพาะและมีการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่มีทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ นำไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลอย่างแท้จริง จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เมื่อเปรียบเทียบสภาวะสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาลกับนักศึกษาสาขาอื่น พบว่า นักศึกษาสาขาอื่นมีสภาวะสุขภาพจิตที่ดีกว่านักศึกษาพยาบาล และมีสภาวะซึมเศร้าทางจิตน้อยกว่านักศึกษาพยาบาล [2] ซึ่งจากสภาพดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและบั่นทอนความสุขของนักศึกษาพยาบาล สอดคล้องกับการศึกษาของนิตยา ยงภูมิ พุทธา [3] ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนักศึกษา คุณลักษณะครูพี่เลี้ยง สภาพแวดล้อมทางคลินิก กับการเรียนภาคปฏิบัติอย่างมีความสุขของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งพบว่านักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีคะแนนการเรียนภาคปฏิบัติอย่างมีความสุขค่อนข้างน้อยกว่าค่าเฉลี่ย และจากการศึกษาผลลัพธ์

การเผชิญความเครียดของนักศึกษาพยาบาลในการฝึกภาคปฏิบัติครั้งแรกพบว่า สาเหตุที่ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียดได้แก่ 1) การขาดทักษะในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล 2) สัมพันธภาพและการสื่อสาร 3) สิ่งแวดล้อมบนหอผู้ป่วย 4) การขาดความรู้ 5) ลักษณะการนิเทศงานของอาจารย์ 6) การจัดการเรียนการสอน และ 7) ปัญหาสุขภาพ [4]

กระบวนการจัดเรียนการสอน เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการที่ทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความเครียดจากการศึกษาด้านการพยาบาลและยังส่งผลต่อความสามารถทางวิชาชีพการพยาบาล สอดคล้องกับการศึกษาของเพลินตา พรหมบัวศรี [5] ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์เพื่อเสริมสร้างความสามารถวิชาชีพการพยาบาล ซึ่งพบว่า นักศึกษาพยาบาลที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ มีคะแนนความรู้ทางการพยาบาล และทักษะการใช้กระบวนการพยาบาลสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และกระบวนการเรียนการสอนยังมีอิทธิพลทางตรงต่อความวิตกกังวลในการสอบขึ้นทะเบียนประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ ของนักศึกษาพยาบาล [6]

นอกจากปัจจัยด้านผู้เรียน และกระบวนการวัดการเรียนการสอนแล้ว ยังมีสภาพแวดล้อมและปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และแหล่งฝึกปฏิบัติ ที่ล้วนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนิสิตพยาบาล ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สอดคล้องกับการศึกษาสภาพแวดล้อมทางคลินิกที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนภาคปฏิบัติอย่างมีความสุขของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข [3] ซึ่งการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การจัดการเรียนการสอนที่สามารถส่งเสริมให้นักศึกษาพยาบาลเป็นผู้มีความสุขในระดับสูงนั้น เพื่อส่งเสริมให้นิสิตพยาบาลสามารถดำรงอยู่ในวิชาชีพพยาบาลได้อย่างมั่นคงและมีความสุข เนื่องจากต้องเป็นผู้ที่ให้ความสุขแก่บุคคลอื่น ๆ ซึ่งการที่จะเป็นไปในลักษณะดังกล่าวได้นั้น ตนเองจะต้องมีความสุขสมบูรณ์ถึงพร้อมในระดับสูงจึงจะสามารถให้ความสุขแก่ผู้อื่น ๆ ได้ ดังนั้น นักศึกษาพยาบาล จึงควรได้รับ

การสนับสนุนทางสังคมที่ดี และช่วยให้นักศึกษามีความมั่นคงในวิชาชีพอันจะส่งผลต่อความสุขในการเรียนของนักศึกษา

การเรียนอย่างมีความสุขของนิสิตพยาบาล จึงเป็นสิ่งที่ทุกสถาบันปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นเนื่องด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยพะเยา เป็นสถาบันหนึ่งที่มีปรัชญาด้านการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตพยาบาล ที่มีความรู้ ความสามารถเชิงวิชาชีพ มีทักษะการสื่อสาร มีคุณธรรม จริยธรรม ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมทั้งมีเจตคติที่ดี มีความเป็นผู้นำ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถบูรณาการความรู้ทางการพยาบาลและศาสตร์อื่น ๆ ไปใช้ปฏิบัติงานในระบบสุขภาพ ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ เป็นสมาชิกที่ดีของวิชาชีพ เป็นพลเมืองดีและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข [7]

ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาด้านการพยาบาล คณาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องกับนิสิตพยาบาลทุกคนจึงควรคำนึงสำคัญความสุขของนิสิตพยาบาลและช่วยสร้างเสริมให้นิสิตพยาบาลเกิดความสุขในการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปรัชญาของคณะ ประกอบกับเห็นความสำคัญของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตพยาบาล ประกอบกับจากทบทวนวรรณกรรม พบว่ามีการศึกษาในด้านนี้น้อยและไม่เด่นชัด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสุขของนิสิตพยาบาล และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนิสิต กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน กับความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อใช้เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของกระบวนการเรียนการสอนด้านการพยาบาล ปรับปรุงปัจจัยเกื้อหนุนในการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมปัจจัยที่ส่งเสริมให้นิสิตเกิดความสุขในการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นการบัณฑิตพยาบาลให้มีคุณภาพ มีความอ่อนโยนเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน มีความรักในตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม กระตือรือร้นในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาวิชาชีพพยาบาลมั่นคง และก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนิสิต กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน กับความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความสุขของนิสิตพยาบาล หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป [8] ประเมินจากแบบทดสอบดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสมบูรณ์ 55 ข้อ ปีพ.ศ.2550 ของกรมสุขภาพจิต [8]

ปัจจัยด้านนิสิต หมายถึง ชั้นปีที่ศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ชั้นปีที่ศึกษา หมายถึง ระดับชั้นมีที่นิสิตพยาบาลศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2553
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนเฉลี่ยสะสมรวม (GPA) ในปีการศึกษา 2553

กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา โดยเปิดโอกาสให้นิสิตมีส่วนร่วมและศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในการเรียนการสอน รวมถึงสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างอาจารย์และนิสิต การใช้วิธีการสอนและกิจกรรมที่หลากหลายของอาจารย์ และมีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงตามการรับรู้ของนิสิตพยาบาล โดยประเมินจาก แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ของกนกวรรณ เอี่ยมชัย และนครินทร์ นันทฤทธิ์ [6]

ปัจจัยเกื้อหนุน หมายถึง ส่วนประกอบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนิสิตพยาบาล ได้แก่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการพยาบาล ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ และแหล่งฝึกปฏิบัติ โดยประเมินจาก

แบบสอบถามปัจจัยเกื้อหนุน ของคณะกรรมการบริหารหลักสูตร คณะพยาบาลศาสตร์ [7]

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2554 ของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 จำนวน 201 คน ประกอบด้วย นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 จำนวน 83 คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 64 คน และชั้นปีที่ 4 จำนวน 57 คน ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ จึงมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 174 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของกนกวรรณ เอี่ยมชัย และนครินทร์ นันทฤทธิ์ [6] มีทั้งหมด 15 ข้อ ตอนที่ 3 คือ แบบการประเมินด้านปัจจัยเกื้อหนุน ของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร คณะพยาบาลศาสตร์ [7] มีทั้งหมด 37 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามในส่วนที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง ตรงกับสภาพจริงมากที่สุดถึง 1 หมายถึง ตรงกับสภาพจริงน้อยที่สุด และส่วนที่ 4 คือ แบบสอบถามดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสมบูรณ์ ปีพ.ศ.2550 [8] จำนวน 55 ข้อ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ 4 หมายถึง มากที่สุด ถึง 1 หมายถึง ไม่เลย ในคำถามเชิงบวก และ 4 หมายถึง ไม่เลย และ 1 หมายถึง มากที่สุดในคำถามเชิงลบ

เครื่องมือได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยง (reliability) โดยการนำไปทดลองใช้โดยการทดลองใช้ (try-out) แบบสอบถามกับนิสิตพยาบาล ชั้นปีที่ 2 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง หาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (cronbach' s alpha)

ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบบสอบถามประเมินด้านปัจจัยเกื้อหนุน และแบบสอบถามดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสมบูรณ์ ปีพ.ศ.2550 เท่ากับ 0.80, 0.93 และ 0.92 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับเจ้าของเครื่องมือเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้เครื่องมือ และขออนุญาตคณะบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนิสิตพยาบาลมหาวิทยาลัยพะเยา ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 15 กรกฎาคม 2554 ถึงวันที่ 15 สิงหาคม 2554 รวม 30 วัน โดยได้แบบสอบถามกลับคืนครบทุกฉบับ

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์การวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบ พร้อมแนบหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และดำเนินการเก็บข้อมูลเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ยินยอมเข้าร่วมโครงการ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามถูกเก็บเป็นความลับ และอยู่ในที่ปลอดภัย เมื่อสิ้นสุดการทำวิจัย และสรุปผลการวิจัยจะทำลายทิ้งทั้งหมด และรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพรวมไม่สามารถเชื่อมโยงถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติพรรณนา หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าความสัมพันธ์ระหว่าง ชั้นปีที่ศึกษากับความสุขของนิสิตพยาบาล โดยการทดสอบไค-สแควร์ (chi-square test) หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสุขของนิสิตพยาบาล โดยหาค่า Eta และหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน และความสุขของนิสิตพยาบาล โดยหาค่าความสัมพันธ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (pearson's product moment correlation)

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนิสิตพยาบาลชั้นปีที่ 3 จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมา คือ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 และชั้นปีที่ 2 จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 30.5 สำหรับด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในช่วง 2.51–3.00 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในช่วง 3.01–3.50 คิดเป็นร้อยละ 32.8 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่น้อยที่สุดอยู่ในช่วง 1.50–2.0 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.3

ค่าเฉลี่ยของความสุขของนิสิตพยาบาลโดยรวมอยู่ในระดับมากกว่าคนทั่วไป (good) ($\bar{X} = 181.40$, $SD = 14.62$) เมื่อพิจารณาทุกระดับพบว่า นิสิตพยาบาลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่ มีความสุขอยู่ในระดับมากกว่าคนทั่วไป (good) คิดเป็นร้อยละ 57.5 รองลงมา เป็นกลุ่มที่มีความสุขเท่ากับคนทั่วไป (fair) คิดเป็นร้อยละ 35 และส่วนที่มีความสุขต่ำกว่าคนทั่วไปมีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 7.5 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสุขของนิสิตพยาบาล (n=174)

ความสุขของนิสิตพยาบาล	จำนวน	ร้อยละ
มากกว่าคนทั่วไป (Good)	100	57.5
เท่ากับคนทั่วไป (Fair)	61	35.1
ต่ำกว่าคนทั่วไป (Poor)	13	7.5
รวม	174	100
$\bar{X} = 181.40$, $SD = 14.62$		

จากการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนิสิต กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน กับความสุขของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 กับความสุขของนิสิตพยาบาล ($\text{Eta} = 0.787$, $r = 0.372$, $r = 0.330$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนิสิต กระบวนการเรียนการสอน ปัจจัยเกื้อหนุน กับความสุขของนิสิตพยาบาล

	ผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน	กระบวนการเรียน การสอน	ปัจจัย เกื้อหนุน
ความสุข ของนิสิต พยาบาล	0.787**	0.372**	0.330**

**p < 0.001

วิจารณ์และสรุปผล

นิสิตพยาบาลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่ มีความสุขอยู่ในระดับมากกว่าคนทั่วไป (good) ($\bar{X}=181.40$; ตารางที่ 1) อาจเนื่องจากบริบทและนโยบายของคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ส่วนใหญ่รับนิสิตเข้ามาศึกษาผ่านโครงการโควตานักเรียน/นักศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดภาคเหนือและใกล้เคียง เพื่อเตรียมบุคลากรทางการพยาบาลให้มีเพียงพอในการปฏิบัติงานในอนาคต ดังนั้นนิสิตพยาบาลที่เข้ามาศึกษา จึงมีภูมิสำเนาในเขตภาคเหนือตอนบนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีลักษณะสภาพแวดล้อมขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ทำให้สามารถปรับตัวได้ง่ายในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน บุคลากรในมหาวิทยาลัย ตลอดจนชุมชนที่เข้าไปฝึกปฏิบัติงานภาคปฏิบัติ ซึ่งนักเรียน/นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาส่วนใหญ่ได้รับคัดเลือกโดยองค์กรและผู้นำในชุมชนซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญคือการมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาล มีใจรักด้านการบริการ ซึ่งจะเป็นคุณลักษณะที่ดึงดูดของจิตใจในการดำเนินชีวิตอย่างเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัยที่ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สอดคล้องกับความสุขที่กรมสุขภาพจิตนิยามไว้คือ สภาพจิตใจที่เป็นสุข สามารถรับรู้สภาวะของสุขภาพตนเอง รวมทั้งสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจและความเจ็บป่วยทางจิต และความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และ

การจัดการกับปัญหาต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขและสร้างประโยชน์ต่อตนเองและสังคม [8] ประกอบกับนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปัจจัยที่เกื้อหนุนด้านการเรียนการสอน และทัศนียภาพที่ดีและสะดวกสบายของมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมให้นิสิตพยาบาลเกิดความสุข สอดคล้องกับการศึกษาของนิตยา ยงภูมิพุทธา [3] ที่พบว่า สภาพแวดล้อมทางคลินิกมีความสัมพันธ์กับการเรียนภาคปฏิบัติอย่างมีความสุขของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การจัดการเรียนการสอนที่สามารถส่งเสริมให้นิสิตพยาบาลเป็นผู้มีความสุขในระดับสูงนั้น เพื่อส่งเสริมให้นิสิตพยาบาลสามารถดำรงอยู่ในวิชาชีพพยาบาลได้อย่างมั่นคง

การที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตพยาบาล ($Eta = 0.787$; ตารางที่ 2) เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นผลการวัดการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์การเรียนรู้ในเนื้อหาสาระที่เรียนมาแล้วว่าเกิดการเรียนรู้ มีความสามารถ โดยสามารถวัดได้จากแบบทดสอบวัดสัมฤทธิ์ในลักษณะต่าง ๆ และการวัดผลตามสภาพจริง เพื่อบอกถึงคุณภาพการศึกษา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในช่วงเท่ากับ 1.87-3.68 และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.87 ถือว่าเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับกลาง ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจและมีกำลังใจในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ต่อไป สอดคล้องกับความเห็นของ Perkey [9] ที่กล่าวว่าผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีความรู้สึกทางบวกกับความพร้อมของตนเอง รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความพร้อมในการเรียนรู้ และช่วยเสริมสร้างความคิด ความเชื่อมั่นในตัวเอง มีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความสุขในการเรียน และเกิดการพัฒนาด้านตนเองอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับการศึกษาของ Okun, Levy, Karoly, and Ruehlman [10] ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกถึงการมีความสุขกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย Arizona State ประเทศอังกฤษ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การแสดงออกถึงการมีความสุขมีความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบกับ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงอาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตพยาบาล

ส่วนกระบวนการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตพยาบาล ($r = 0.372$; ตารางที่ 2) นั้นอาจเนื่องด้วยกระบวนการเรียนการสอนของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา เป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมุ่งให้นิสิตพยาบาลเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักคิดค้น สร้าง และลงมือปฏิบัติจริงเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง สรุปความคิด ความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้มีความสุข และนำความรู้ไปใช้ได้เกิดประโยชน์สูงสุดในวิชาชีพพยาบาล และประโยชน์จากการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือ ทำให้นิสิตพยาบาลมีความสุขกับการเรียน เกิดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความสามารถในการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้สอนได้อย่างมีความสุข รวมทั้งอาจารย์มีความสุขกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับนิสิต ซึ่งส่งผลไปยังผู้บริหารการศึกษามีความสุขกับการจัดกิจกรรมการเรียนของอาจารย์ และประการสำคัญ เมื่อนิสิตมีความสุขกับการเรียนการสอนแล้ว จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนที่เกี่ยวข้องมีความสุขในการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบนี้และให้ความช่วยเหลือร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจันทรัตน์ วงศ์อารีย์สวัสดิ์ [11] พบว่า ที่การเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนจะกลายเป็นกัลยาณมิตรกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และทัศนคติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข และส่งผลให้นักศึกษาพยาบาลมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะกระบวนการเรียนการสอนของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้นิสิตพยาบาลมีการรับรู้ว่าการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตพยาบาล

นอกจากนั้นการที่ปัจจัยเกื้อหนุน มีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตพยาบาล ($r = 0.330$; ตาราง

ที่ 2) อาจเนื่องด้วยลักษณะของปัจจัยเกื้อหนุนของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา มีการสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ โดยการสนับสนุนให้มีปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนิสิตพยาบาล อันประกอบด้วย ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ และห้องปฏิบัติการทางการแพทย์พยาบาล ห้องสมุด ห้องอ่านหนังสือ ห้องคอมพิวเตอร์ และแหล่งฝึกปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยเกื้อหนุนเหล่านี้อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ของนิสิตพยาบาล มหาวิทยาลัยพะเยา ดังที่ ศิริรัตน์ อุพารัตินนท์ [12] กล่าวว่า ปัจจัยเกื้อหนุนการเรียนรู้เป็นสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ประกอบด้วย ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ และห้องปฏิบัติการทางการแพทย์พยาบาล ห้องสมุด ห้องอ่านหนังสือ ห้องคอมพิวเตอร์ และแหล่งฝึกปฏิบัติเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และความสุขของนักศึกษาพยาบาล สิ่งแวดล้อมที่สงบผ่อนคลาย ไม่มีสิ่งกระตุ้นจากภายนอกมากเกินไป เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียน ภายใต้บรรยากาศที่ดี ผู้เรียนจะรู้สึกสนุกมีความสุขกับการเรียน และเกิดแรงจูงใจในการตั้งใจทำงานให้ดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของนุสรา งามเดช, พเยาว์ พงษ์ศักดิ์ชาติ, สุจิรา เหลืองพิกุลทอง และคณะ [13] เกี่ยวกับความสุขของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี ที่พบว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อความสุขของผู้เรียนในลำดับที่ 3 รองจากความสัมพันธ์กับเพื่อนและอาจารย์ และการบรรลุเป้าหมายในการเรียน และการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีจะก่อให้เกิดความสุขต่อผู้เรียน การมีสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล จะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนตามลำดับเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ ก่อให้เกิดความสุข เพิ่มความมั่นใจและความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกายจิตใจ สติปัญญา และสังคม [14 -16]

ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กระบวนการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุนรวมถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ นั้น มีความสัมพันธ์กับความสุขของนิสิตทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสิ่งเหล่านี้ให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้นิสิตเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งนำมา

สู่การมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาล และมีการพัฒนาวิชาชีพให้ก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างมีความสุขของนิสิต เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติอย่างมีความสุขของนิสิตพยาบาล

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยแม้ว่านิสิตจะมีความสุขมาก แต่นิสิตยังต้องการให้คณาจารย์ปรับการจัดการเรียนรู้สภาพความเป็นจริงนอกห้องเรียนเพิ่มขึ้น เน้นอภิปรายกลุ่มในชั้นเรียนและใช้สื่อการสอนหลายรูปแบบ รวมทั้งปรับกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ รวมทั้งต้องมีการเพิ่มแหล่งฝึกที่มีความพร้อม สะดวกในการเดินทางและเหมาะสมต่อการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้นิสิตสามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ว่าเพื่อให้บัณฑิตสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณคณะพยาบาลศาสตรมหาวิทยาลัพะเยา ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย และทำให้งานวิจัยฉบับนี้สามารถบรรลุลงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ; 2542.
2. Ratanasiripong, P.,and Wang, C.-C.D.C.. Psychological well-being of Thai nursing students. Nurse Education Today 2011; 31: 412–416.
3. นิตยา ยงภูมิพุทธา. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนักศึกษา คุณลักษณะครูพี่เลี้ยง สภาพแวดล้อมทางคลินิกกับการเรียนภาคปฏิบัติอย่างมีความสุข ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการพยาบาล สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2543.
4. มณฑา ลิ้มทองกุล และ สุภาพ อารีเอื้อ. แหล่งความเครียด วิธีการเผชิญความเครียด และผลลัพธ์การเผชิญความเครียดของนักศึกษาพยาบาล ในการฝึกภาคปฏิบัติครั้งแรก. ราชบัณฑิตยพาสการ 2550; 15(2): 192-205.
5. เพลินตา พรหมบัวศรี. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์เพื่อเสริมสร้างความสามารถวิชาชีพการพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2545.
6. กนกวรรณ เอี่ยมชัย และนครินทร์ นันทฤทธิ์. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความวิตกกังวลในการสอบขึ้นทะเบียนประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลเครือข่ายภาคเหนือ. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะเยา สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข; 2549.
7. คณะกรรมการบริหารหลักสูตร คณะพยาบาลศาสตร. รายงานผลการประเมินหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2551) โดยคณาจารย์คณะพยาบาลศาสตรมหาวิทยาลัพะเยา. พะเยา: คณะพยาบาลศาสตร มหาวิทยาลัพะเยา; 2554.
8. กรมสุขภาพจิต. คู่มือสร้างสุขระดับจังหวัด (ยุทธศาสตร์ความสุขฉบับพกพา): 2554 ได้จาก: <http://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=1103> July 20 2554.

9. Purkey, W. W. *Self-concept and school achievement*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall; 1970.
10. Okun. M. A., Levy. R., Karoly. P., and Ruehlman. L. Dispositional happiness and college student GPA: Unpacking a null relation. *Journal of Research in Personality* 2009; 43: 711– 715.
11. จันทรรัตน์ วงศ์อารีย์สวัสดิ์. ผลการประยุกต์หลักการเรียนรู้ของซิคเคอร์ริงและแกมสัน ในการเรียนการสอนการพยาบาลจิตเวช ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการเรียนรู้อย่างมีความสุขของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการพยาบาลศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2542.
12. ศิริรัตน์ อุพารตินนท์. จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี; 2554.
13. นุสรานางมเดช, พเยาว์ พงษ์ศักดิ์ชาติ, สุจิรา เหลืองพิกุลทอง และคณะ. ความสุขของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี. *สระบุรี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี*; 2550.
14. จินตนา ยูนิพันธ์. การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2527.
15. นฤมล เกื่อนมา. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการพยาบาลศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2539.
16. สุชาติ รัชชกุล. สภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา: ปัจจัยสนับสนุนความพึงพอใจในงานของอาจารย์พยาบาล. *วารสารการพยาบาล* 2537; 5: 30-37.